

len hadislerdir. Ukbe b. Âmir'den gelen bir rivayete göre Resûl-i Ekrem Felak ve Nâs sûrelerini kastederek, "Bana bazı âyetler indirildi ki benzerleri görülmemiştir: el-Muavvizeteyn" demiştir (Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirin", 264, 265). Hadisin diğer rivayetlerinde Muavvizeteyn yerine, "Kul eûzü bi-rabbî'l-felak" ve "Kul eûzü bi-rabbî'n-nâs" denilmiş olması sebebiyle bu lafzın Hz. Peygamber'e mi yoksa Ukbe'ye mi ait olduğu hususunda ihtilâf edilmişse de başka yerlerde (*el-Müsned*, IV, 146, 151, 152; Ebû Dâvûd, "Edeb", 110; Tirmizî, "Da'avât", 21; Nesâî, "İsti'âze", 1) kelimenin rivayet edilen hadislerin bir parçası olarak zikredilmesi bizzat Hz. Peygamber'in bu ismi kullandığı şeklindeki görüşü desteklemektedir. Hz. Aîşe'nin İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini Muavvizât olarak isimlendirmesiyle ilgili rivayet de (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14; Müslim, "Selâm", 50, 51) bunu teyit eden diğer bir husustur. Bazı rivayetlerden sahâbenin de bu iki süreden Muavvizeteyn diye söz ettiği anlaşılmaktadır (Buhârî, "Tıb", 41; İbn Mâce, "Tıb", 33; Tirmizî, "Tıb", 16). Öte yandan Felak ve Nâs sûrelerinin Muavvizeteyn diye adlandırılmasının sûrelerin nüzûl sebeplerini anlatan rivayetlerle ilgilidir. Buna göre müşrikler Hz. Peygamber'e büyü yaparak zarar vermek istemiş, bu sûrelerde ise her türlü şerre karşı Resûl-i Ekrem'in yüce yaratana sığınması gerektiği belirtilmiştir.

İlk dönemlerde Mu'tezile, son dönemlerde tefsirde çağdaş yaklaşımları temsil eden bazı müfessirler, Hz. Peygamber'in ismet sıfatına aykırı olacağı gerekçesiyle ona büyü yapıldığına dair rivayetleri reddetmiştir. Onlara göre bu haberlerin kabul edilmesi Kur'an'da yer alan müşriklere ait, "Siz ancak büyülenmiş bir adama tâbi oluyorsunuz" şeklindeki iddiayı (el-Furkân 25/8) doğrulamak anlamına gelir. Halbuki Kur'an sihirle ilgisinin olmadığını beyan etmiş (Sâd 38/4-5) ve Allah'ın Resûl-i Ekrem'i insanlardan gelebilecek her türlü zarardan koruduğunu belirtmiştir (el-Mâide 5/67). Bu müfessirler, sahih olduğu kabul edilse bile söz konusu haberlerin âhâd olması sebebiyle Hz. Peygamber'in ismet sıfatı gibi itikadî bir meselede hüccet sayılamayacağını söylemişlerdir (Fahreiddin er-Râzî, XXXII, 187; Cemâleddin el-Kâsimî, VII, 417; Ahmed Mustafa el-Merâgî, XXX, 268; M. İzzet Derveze, I, 198-199).

Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğu ise Resûlullah'a büyü yapılmasının ve onunun etkilenmesinin müşriklerin iddia-

larının doğrulanmasıyla ilgisinin olmadığını, bu iddialarda Hz. Peygamber'e delilik isnadının bulunduğu görüşündedir. Ayrıca Resûlullah yapılan sihirlerden etkilenmiş olsa da bu onun ismet sıfatına zarar vermez. Zira sihir peygamber kimliği itibarıyla değil beşer olması sebebiyle kendisini etkilemiştir. Nitekim bir beşer olarak Peygamber de diğer insanlar gibi yorulur, hasta olur, savaşımlarda yaralanır; bunlar onun ismet sıfatını zedelemeyiz (Fahreiddin er-Râzî, XXXII, 187; Nevevî, XIII, 175; İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 51-53; Âlûsî, XXX, 285-288).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "avz" md.; *Müsned*, III, 417; IV, 144, 146, 148, 151, 152, 154; V, 129; Buhârî, "Tefsîr", 113, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14, "Tıb", 32, 39, 41, 47, 49, 50, "Cizye", 14, "Edeb", 56; Müslim, "Selâm", 43, 44, 50, 51, "Şalâtü'l-müsâfirin", 264, 265; İbn Mâce, "Tıb", 33, 38; Ebû Dâvûd, "Edeb", 110; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 12, "Tefsîr", 93, "Tıb", 16, "Da'avât", 21; Nesâî, "İsti'âze", 1, 37, "Tahrîmü'd-dem", 20; Mâverdî, *en-Nûket ve'l-uyûn* (nşr. Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm), Beyrut 1412/1992, VI, 373; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 245; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesir*, IX, 270-272; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, III, 211; XXXII, 187; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 225, 251-254; Nevevî, *Şahîhu Müslim bi-şerhi'n-Nevevî*, Dimaşk 1401/1981, XIII, 175; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 193-194; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tefsîrü'l-Mu'avvizeteyn* (nşr. Seyyid b. İbrâhim), Kahire 1989, s. 44-53; Süyûtî, *ed-Dürü'l-menşûr*, Beyrut 1403/1983, VIII, 683; a.m.f., *el-İtkân* (Bugâ), I, 29-32, 42, 177; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, XXX, 278-279, 285-288; Cemâleddin el-Kâsimî, *Tefsîrü'l-Kâsimî: Mehâsinü't-te'vîl* (nşr. M. Fuâd Abdülbâki), Beyrut 1415/1994, VII, 417, 418; M. Hüseyin Tabâtâbâî, *el-Mizân*, Beyrut 1394/1974, XX, 394; M. Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvir*, Tunus 1984, XXX, 580, 610, 623-624; Ahmed Mustafa el-Merâgî, *Tefsîr*, Kahire 1394/1974, XXX, 268; M. İzzet Derveze, *et-Tefsîrü'l-ğadîs*, Kahire 1381/1962, I, 197-200.

📖 HİDAYET AYDAR

MUAYEDE

(bk. BAYRAM).

MUAYKİB b. EBÛ FÂTİMA

(معيقيب بن أبي فاطمة)

Muaykib b. Ebî Fâtîma ed-Devsî el-Ezdî (ö. 40/660 [?])

Hız. Peygamber'in mühürdarı ve kâtiplerinden biri.

İlk müslümanlardan olup İslâmîyet'i kabul etmesinde, müslümanlar Mekke'de muhasara altında iken Hz. Peygamber'le gizlice görüşüp kabilesine dönen hemşeh-

risi şair Tufeyl b. Amr'ın rolü bulunmaktadır. Abdüşemsoğulları'nın müttefiki olduğu söylenmekle beraber Saîd b. Âs ailesinin veya Utbe b. Rebîa'nın müttefiki, yahut Saîd b. Âs'ın âzatlısı olduğu rivayet edilmiştir. Muaykib, Bey'atürriydân'a ve Habeşistan'a yapılan ikinci hicrete katıldı. Oradan Ca'fer b. Ebû Tâlib'le birlikte Medine'ye hicret ettiklerinde Resûl-i Ekrem'in Hayber'in fethiyle meşgul olduğunu öğrenince (7/628) Resûlullah'ın yanına gittikleri ve gazveye katılmadıkları halde ganimetten kendilerine pay verildiği belirtilmiştir. Ayrıca Muaykib'in Habeşistan hicretinin ardından memleketine döndüğü ve kabilesinden kalabalık bir grupla birlikte Medine'ye hicret ettikten sonra aralarında kurdukları bir heyette yer alarak Hayber'e gittiği de zikredilmiştir. Muaykib'in Bedir Gazvesi'ne (17 Ramazan 2/13 Mart 624) iştirak ettiğini kaydeden müelliflere dayanarak onun Medine'ye daha önce geldiğini söylemek mümkünse de Zehebî bu rivayetin sahih olmadığını söylemektedir.

Hız. Peygamber'in diplomatik mektuplarını yazdırdığı kâtiplerinden biri olan Muaykib aynı zamanda Resûlullah'ın mühürdarlığı görevini yürütmüştür. Resûl-i Ekrem'in, parmağında bulunan yüzük şeklindeki mührünü hazırlanan resmî evraka basması için Muaykib'a verdiği, onun da bu mührü evraka bastıktan sonra Hz. Peygamber'e iade ettiği anlaşılmaktadır. Muaykib'in bu görevini Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanında da sürdürdüğü, ilk iki halifenin onu ayrıca beytül-mâiden sorumlu memur tayin ettikleri de belirtilmektedir. Hz. Osman'ın halifeliği sırasında Eris Kuyusu'na düştüğü ve bütün aramalara rağmen bulunamadığı bilinen mührün bu kuyuya Muaykib'in elinden düştüğü rivayet edilmektedir (Müslim, "Libâs", 55).

Hız. Ömer'in hilâfeti sırasında cüzzam hastalığına yakalanan Muaykib ile bizzat halife ilgilenmiş, Yemen'den getirttiği iki doktorun uyguladığı tedavi sayesinde Muaykib'in hastalığı durmuş ve bir daha nüks etmemiştir. İfrîkiye'nin fethi sırasında (29/649-50) veya Hz. Osman'ın hilâfetine sonunda (35/656) vefat ettiği belirtilen Muaykib'in 40 (660) yılında Hz. Ali'nin halifeliğinin ilk döneminde öldüğünü, hatta bu tarihten sonra da yaşadığını ileri sürenler bulunmaktadır.

Muaykib Hız. Peygamber'den yedi hadis rivayet etmiş, kendisinden de iki oğlu

MUAYKİB b. EBÜ FÂTİMA

Muhammed ve Hâris ile torunu İyâs b. Hâris, ayrıca Ebû Seleme b. Abdurrahmân b. Avf rivayetinde bulunmuş, bu rivayetler *Kütüb-i Sitte* yanında Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile Dârimî'nin *es-Sünen*'i gibi kaynaklarda yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Libâs", 55; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 116-118; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 127; Belâzürî, *Ensâb*, I, 200-201; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 476-477; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Benâ), V, 240-241; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 491-493; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 451; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 254; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), II, 267-268; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 106-107; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), III, 219-220; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 261; Şâkir Mahmûd Abdülmün'im, "Küttâbü'n-nebî", *el-Mu'erriḥu'l-Arabî*, IV, Bağdad 1975, s. 203.

ABDÜLKADİR ŞENEL

MUÂZ b. AMR

(معاد بن عمرو)

Muâz b. Amr b. el-Cemûh
el-Hazrecî el-Ensârî
(ö. 25/645 [?])

Sahâbî.

Medine'de doğdu. Hazrec kabilesinin Seleme (Selime) kolundandır. Annesi Hind bint Amr b. Harâm da sahâbî olup Abdullah b. Amr b. Harâm'ın kız kardeşidir. Muâz genç yaşta müslüman oldu ve kabile reisi olan babasını İslâmîyet'i kabul etmesi hususunda ikna etti. İkinci Akabe Biati'nda bulundu ve Bedir Gazvesi'ne katıldı. Kendisi gibi genç bir sahâbî olan Muâz b. Hâris ile (Muâz b. Afrâ) birlikte Ebû Cehil'in peşine düşerek onu ağır şekilde yaralayıp öldürmüşlerdi. Ebû Cehil'in üzerinden çıkan şeyleri Muâz b. Amr'a veren Hz. Peygamber onu bu hizmetinden dolayı övdü (*Müsned*, I, 193; Buhârî, "Farzû'l-ḥumus", 17; Müslim, "Cihâd", 42). Ancak durumu öğrenen Ebû Cehil'in oğlu İkrime Muâz'ı takip ederek sıkıştırdı ve kılıcıyla kolunu kopardı. Bu yüzden Muâz daha sonraki savaşlara katılamamıştır. Resûlullah, "Ne güzel adam!" dediği (*Müsned*, II, 419; Tirmizî, "Menâkıb", 32) birkaç kişi arasında Muâz'ın da adını saymıştır. Abdullah b. Abbas'ın kendisinden rivayette bulunduğu Muâz b. Amr'ın Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarına doğru 23'te (643), bir başka rivayete göre ise Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında 24 (644) veya 25 (645) yılında Medine'de vefat ettiği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 193; II, 419; Buhârî, "Megâzî", 13, "Farzû'l-ḥumus", 17; a.m.f., *et-Târîḥu'l-kebir*, VII, 360; Müslim, "Cihâd", 42; Tirmizî, "Menâkıb", 32; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 87-88, 91, 149; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 452, 463, 634-635, 710; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 368, 454; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1410; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, IV, 149-150; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 249-252; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 142-143.

MEHMET EFENDİOĞLU

MUÂZ b. CEBEL

(معاد بن جبل)

Ebû Abdirrahmân Muâz b. Cebel
b. Amr el-Ensârî
(ö. 17/638)

Sahâbî.

Hicretten on sekiz yıl önce (m. 603) Medine'de dünyaya geldi; yirmi yıl önce (m. 601) doğduğu da zikredilmiş, Hazrecî ve Cüşemî nisbeleriyle de anılmıştır. Hazreçoğulları'nın Benî Udey koluna mensup olan babasının ölümü üzerine annesi Hind bint Sehl b. Cüheyne, Medine civarında yaşayan ve cimriliğiyle tanınan Benî Selime oğullarının reisi Ced (Cüd) b. Kays ile evlendi. Muâz on sekiz yaşında iken müslüman oldu ve İkinci Akabe Biati'na katıldı. Kendi kabilesinden İslâmîyet'i kabul eden arkadaşlarıyla birlikte geceleri Benî Selime oğullarından henüz müslüman olmayan bazı kimselerin putlarını kırdı veya putların âcizliğini ortaya koyacak eylemler yaptı (İbn Hişâm, II, 95-96; ayrıca bk. AMR b. CEMÜH). Resûl-i Ekrem hicretten sonra onunla Abdullah b. Mes'ûd arasında kardeşlik bağı kurdu; o sırada Habeşistan'da bulunan Ca'fer b. Ebû Tâlib ile kardeş yapıldığına dair rivayet doğru olmamalıdır. Bedir Gazvesi başta olmak üzere Huneyn ve Tâif dışındaki bütün gazvelere katıldı ve bunlarda kabilesinin bayraktarı veya temsilcisi oldu. Mekke fethinin ardından Resûlullah Huneyn Gazvesi'ne giderken onu Mekke'ye önce emir, ardından Kur'an ve dinî bilgiler muallimi tayin ettiği için Huneyn ve Tâif gazvelerine iştirak edemedi.

Hz. Peygamber, hicretin 9. yılı Rebîülâhîrinde (Ağustos 630) Muâz'ı Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile birlikte Yemen'e elçi, zekât memuru ve kadı sıfatıyla gönderdi. Muâz'ı Yemen'e giden heyete başkan tayin ederek onun Yukarı Yemen'de, Ebû Mûsâ'nın da Aşağı Yemen'de görev yapmasını istedi. İslâmîyet'i kabul eden ilk

Himyer meliklerinden Hâris b. Abdükülâl'e Muâz ile bir mektup gönderdi. Muâz'ın Yemen'de kadılık yaparken nasıl hüküm vereceğiyle ilgili olarak Resûl-i Ekrem ile aralarında geçen konuşma meşhurdur. Resûlullah'ın sorularına cevap veren Muâz önce Allah'ın kitabına göre hükmedeceğini, aradığı delili Kur'an'da bulamazsa Resûl-i Ekrem'in sünnetini dikkate alacağını, aradığını orada da bulamazsa kendi kanaatine göre hüküm vereceğini söyleyince Hz. Peygamber memnun oldu ve Resûlullah'ın elçisine Resûlullah'ı hoşnut edecek şekilde cevaplar verdiren Allah'a hamdetti (Ebû Dâvûd, "Akzîye", 11; Tirmizî, "Aḥkâm", 3). Ayrıca halka kolaylık gösterip çıkarılmalarını, müjde verip nefret ettirmemelerini tembih etti (Buhârî, "Megâzî", 60; Müslim, "Cihâd", 7). Yemen heyetini uğurlarken bir süre Muâz'ın yanında yürüyen Resûl-i Ekrem'in ona belki bir daha görüşemeyeceklerini, Medine'ye döndüğünde sadece mescidini ve kabrini bulacağını söyleyince Muâz ağladı; Hz. Peygamber de onu teselli etti (*Müsned*, V, 235).

Yemen'deki Benî Bekre kabilesinin Sekûn kolundan bir hanımla evlenen Muâz b. Cebel, orada peygamberlik iddiasında bulunan ve kısa sürede Yemen'in birçok bölgesine hâkim olan Esved el-Ansî'nin üç ay içinde ortadan kaldırılmasında önemli rol oynadı. 11 (632) yılında görevini tamamladı ve Resûl-i Ekrem'in vefatından bir süre sonra Medine'ye döndü.

Muâz, Hz. Ebû Bekir devrinde Suriye fetihlerine katılmak için halifeden izin talep etti. Hz. Ömer, onun bilgisine ihtiyaç duyulacağı gerekçesiyle izin verilmemesini telkin ettiyse de halife şehid olmak isteyen kimseyi engellemeye hakkı olmadığını söyleyerek ona izin verdi. Muâz, önemli görevler üstlendiği Yermük ve Ecnâdeyn savaşlarıyla Dimaşk'ın fethinde bulundu. Ecnâdeyn Savaşı'nda ordunun sağ kanadına kumanda etti. Hz. Ömer halifelik görevini üstlendiğinde Suriye ordusunun kumandanı Ebû Ubeyde b. Cerâh ile ona bir mektup yazdı. Ebû Ubeyde veba salgınında ölünce ordunun başına Muâz b. Cebel geçti. Daha sonraları bazı sahâbîlerle birlikte Suriye'ye muallim olarak gönderildi. Muâz b. Cebel, 17 (638) yılında Ürdün'de Kusayru Hâlid'de Amvâs tâunu diye bilinen veba salgınında iki oğlu ve iki hanımıyla birlikte öldü. Bu tarih 18 (639) olarak da zikredilmiştir. Bugün İrbid vilâyetine (muḥâfaza) bağlı Ağvârüşşimâliye livâsında kendi adıyla